

Kína szemmel tartja a hegemonót

Peter Hays Gries

Peter Hays Gries (Gries@colorado.edu) a boulderi Coloradói Egyetem politológia tanszékének docense és a Kínai-Amerikai Biztonsági Párbeszéd igazgatója. A *China's New Nationalism* (Kína új nacionalizmusa) című könyv szerzője: *Pride, Politics, and Diplomacy* (University of California Press, 2004) és társszerkesztője (Stanley Rosenell) az *State and Society in 21st Century China* című könyvnek: *Crisis, Contention, and Legitimation* (Routledge, 2004).

C mivel a kínai kormány aggódik a ^{híresztelés} (mint például az emberi jogok, Tibet és Tajvan) való külföldi beavatkozás miatt, ritkán kommentálja más országok belpolitikáját. De novemberben 2004. január 1-jén, az amerikai elnökválasztás előestéjén a hivatalos *China Daily* idézte Qian Qichen kínai miniszterelnök-helyettest, aki elítélte az amerikai 'magabiztosságot és arroganciát'. 'Qian, volt külügyminiszter és hosszú ideje külpolitikai guru, így siránkozott: 'Az iraki háború tönkretette a nehezen kivívott globális terrorellenes koalíciót. 'Qian, akit sokáig mérsékeltnek tartottak az Egyesült Államokkal szembeni politikát illetően, úgy definiálta a Bush-doktrínát, hogy 'katonai erővel az egész világot uralja'.¹ Éles kritikájának időzítése is figyelemre méltó volt. Ha Peking a választások befolyásolásában reménykedett, akkor egyértelműen kudarcot vallott. De az, hogy hajlandó volt ilyen kockázatot vállalni, komoly aggodalmakra utal a Bush-kormányzattal kapcsolatban.

A kínai vezetés nincs egyedül. A kínaiak is aggódnak a Bush-kormány miatt. A Pekingben tartott látszatválasztáson Kerry 430-117 arányban győzött. A kínai kibertérben pedig az aggodalom volt az uralkodó hangulat: Meddig bírja még a világ az amerikai militarizmust?

A legjobb idők?

Kevesebb mint egy évvel azután, hogy Colin Powell akkori külügyminiszter kijelentette, hogy az amerikai-kínai kapcsolatok "a legjobbak azóta, hogy Richard Nixon elnök több mint 30 évvel ezelőtt először látogatott Pekingbe", ezek a kínai kritikák és aggodalmak meglepőnek tűnnek.¹ Pedig még 2001 tavaszán is válságban voltak az amerikai-kínai kapcsolatok. Amikor áprilisban egy amerikai ep-3-as felderítő repülőgép összeütközött egy kínai F-8-as vadászgéppel, és a kínai pilóta meghalt, Jiang kínai elnök és a kínai kormányfő is meghalt.

---

¹ Colin L. Powell, "A Strategy of Partnerships", *Foreign Affairs*, január/február. 2004, p. 32.

Zemin bocsánatkérést követelt. Powell miniszter azt válaszolta: 'Nincs miért bocsánatot kérünk.'² Két hétbe telt, mire sikerült elérni, hogy az Ep-3 két tucatnyi kiszolgálóját szabadon engedjék a kínai Hainan-szigetről. Az új Bush-kormányzat éppen akkor utasította el a 'Csinakormányzat' Kína-politikáját - a 'stratégiai partner' politikáját - mint túl puha, és egy keményebb, 'stratégiai versenytárs'politikát dolgozott ki. Emellett a Bush-kormányzat egy kelet-ázsiai rakétavédelmi rendszer kiépítésére törekedett, amit a kínaiak érthető módon az elrettentő képességükre jelentett fenyegetésnek tekintettek. Ezen új politikák kombinációja, valamint a kémrepülőgépes incidens 2001 elejét vitathatatlanul a legrosszabb időszakká tette az utóbbi idők amerikai-kínai kapcsolataiban.

Aztán úgy tűnt, hogy 9/11 drámai módon javítja a kétoldalú kapcsolatokat, és a hidegháború végével félredobott biztonsági horgonyokat szilárdan visszahelyezi a megingott viszonyba. Kína gyorsan csatlakozott az Egyesült Államok vezetete terrorizmus elleni háborúhoz, támogatta Afganisztán lerohanását, és még az iraki háborúba is beleegyezett, annak ellenére, hogy a legtöbb kínai úgy látta, hogy az a háború veszélyes precedenst teremtett az állami szuverenitás megsértésére - egy olyan elvre, amelyet a Tajvanért és Tibetért aggódó kínaiak nagyra tartanak. Az amerikai-kínai biztonsági együttműködés más területekre is kiterjedt. Például megnőtt a hírszerzési információk megosztása, és Kína vezető szerepet vállalt az észak-koreai nukleáris kérdés megoldásában.

Bush viszonzta a szívességet. Wen Jiabao kínai miniszter 2003. decemberi washingtoni állami látogatása során Bush 'diplomáciai partnernek' nevezte Kínát, és nyilvánosan elítélte a Kínai Köztársaság vezetője, Chen Shui-bian azon törekvését, hogy népszavazást tartsanak a Tajvanra irányuló rakétákról. Az a döntés, hogy Peking mellé állt Tajpejjel szemben, drámai fordulatot jelentett Bush számára, aki az ep-3 legénységének kiszabadítása után kijelentette, hogy 'bármit megtesz' Tajvan védelmében a kínai támadástól. A 2001-es évhez képest az amerikai-kínai kapcsolatok ma már határozottan visszatértek a helyes útra.

A barátságos látszat azonban mélyebb és nyugtalanító valóságot takarhat. A kínai elemzők mélységesen aggódnak az Egyesült Államok közelmúltbeli hatalomgyakorlása miatt, amelyet a 'globális hegemonia' szélesebb körű törekvésének felgyorsulását látják. 'A modern államrendszer 1648-as westfáliai szerződéssel történő létrehozása óta egyetlen állam - még a XIX. századi Anglia sem - rendelkezett olyan páratlan katonai hatalommal, mint ma az Egyesült Államok. Mégis, egyetlen nagyhatalmi koalíció sem szövetkezett az Egyesült Államokkal szembeni egyensúly érdekében, dacolva a hagyományos nemzetközi kapcsolatok elméletével. Ez a példátlan helyzet az összes nagyhatalmat arra készítette, hogy újradefiniálják az Egyesült Államokkal szembeni politikájukat.

Kína sem kivétel. A kínaiak szenvedélyesen vitatkoznak az amerikai hatalom természetéről, és finomítják az egyensúlyozás és a bandwagoning keverékét a vele szembeni politikájukban. A vitázók azonban osztoznak egy nyugtalanító konszenzusban:

² Colin L. Powell, 'Question and Answers at Contact Group Ministerial Joint Press Conference' Párizs, Franciaország, 2001. április 11., <http://usembassy.state.gov>.

Kínai elemzők és kommentátorok aggódnak amiatt, hogy az amerikai-kínai kapcsolatok ma csak 9/11 és Egyesült Államok iraki szerepvállalása miatt barátságosak. Szaddám Huszein és Oszama bin Laden szerencséje szerintük rövid időre megkegyelmezett Kínának Amerika haragjától. A legtöbben kételkednek abban, hogy Amerika Közel-Kelettel való előfoglalása sokáig tart, és attól tartanak, hogy csak idő kérdése, hogy a Bush-kormányzat 'sólymai' és 'neokonjai' újra Kínára irányítsák haragjukat. Amerikai kollégáikkal ellentétben a kínai elemzők nem feltételezik, hogy Amerika hegemoniája jóindulatú vagy jóindulatúvá válik. Egy amerikai birodalom - sok kínai egyre inkább attól tart - nem csak arra fog törekedni, hogy megfélemezze Kína külpolitikáját, hanem aktívan arra is, hogy társadalmát és politikáját a saját képére formálja újjá. Sok kínai számára ezek messze nem a legjobb idők.

Az ötödik birodalom

Meddig tarthat fenn a terrorizmus elleni közös ügy? Mennyire erős az Egyesült Államok, és meddig tudja fenntartani globális elsőségét? Kínai elemzők attól tartanak, hogy a terrorizmus elleni nagy intenzitású háború nem lesz tartós, és hogy az amerikai-kínai feszültségek újra kiújulnak, amikor az Egyesült Államoknak már nincs szüksége Kína segítségére. Sokan azonban azzal a reménnyel vigasztalják magukat, hogy az amerikai arrogancia birodalmi túlkapásukhoz és hanyatláshoz fog vezetni.

Kell-e törődnünk a kínai akadémikusok, szakértők és internetes 'netezők' külpolitikai nézeteivel? Kína diktatúra, így a hatalom a belföldi véleményekre való tekintet nélkül alakíthatja ki a külpolitikáját, igaz? Tévedés. A kommunizmus mint legitimációs ideológia hanyatlásával a Kínai Kommunista Párt egyre inkább a nacionalista hitvallására támaszkodik hatalmának megtartása érdekében. De a kínai társadalom pluralizálódásával a negyedszázados 'reform és nyitás' után a párt már nem monopolizálja a nacionalista diskurzust. Egyre több kínai követeli magának a nacionalista jogot arra, hogy kifejezze nézeteit a külpolitikájáról, és a KKP, félve attól, hogy elveszíti támogatásukat, gondosan odafigyel a nézeteikre. Nekünk is ezt kellene tennünk.

Sok washingtoni elemzővel ellentétben a legtöbb kínai megfigyelő szerint 9/11 és a terrorizmus nem változtatta meg a nemzetközi rendszer alapvető jellegét. A neorealista 'hatalmi átmenet' perspektívájából kiindulva ezek a kínai elemzők azt állítják, hogy az Egyesült Államok elkerülhetetlenül fenyegetésnek fogja tekinteni a 'békés felemelkedését' és ezért megpróbálja majd akadályozni azt. Zhang Yebai, a Kínai Akadémia (CASS) Amerikai Tanulmányok Intézetének munkatársa például azzal érvelt, hogy a terrorizmus elleni háború csak annyit ért el, hogy 'elhalasztotta a Bush-kormányzat biztonsági stratégiájában a kelet felé történő "átmenetet", amelynek "láncszája" egyértelműen Kína ellen irányul.'³

³ Zhang Yebai, 'An Analysis of the Eastward Shift in America Security Strategy' "9.11'hou de daguo zhanlue guanxi [Great Power Strategic Relations After 9.11], Zhou Rongyao, szerk. (Peking: Zhongguo shehui kexue chubanshe, 2003), pp. 95-96. Minden kínai fordítás a saját fordításom.

Yan Xuetong, a Qinghua Egyetem sólyma még tovább megy, és azt állítja, hogy a Kína és az Egyesült Államok közötti 'stratégiai ellentmondások' napról napra markánsabbá válnak.⁴

John Mearsheimer politológus 2003-as kínai látogatása során nyilvánvalóvá vált, hogy ez a hatalomváltási logika mennyire vonzó. Mearsheimer úgy véli, hogy a felemelkedő Kína elkerülhetetlenül regionális hegemoniára fog törekedni, és fenyegetni fogja az USA érdekeit Ázsiában, ami a régi amerikai-szovjet konfrontációra emlékeztető, éles amerikai-kínai biztonsági versenyhez vezet. Míg a kínai szakértők azt állítják, hogy Kínának - ahogy Zhou Yihuang fogalmazott - 'nem áll szándékában hegemoniáért harcolni',⁵ a logikája Kína felemelkedéséről és Amerika hanyatlásáról a kínai nacionalista érzelmet vonzó. Samuel Huntington 'civilizációk osztálya' érvelése, amely egy 'iszlám-konfucianus szövetséget' jósolt a Nyugat ellen, hasonló fogadtatásra talált az 1990-es évek közepén Kínában, ahol a nacionalisták tagadtak minden agresszív szándékot, de örültek a félelmének a felemelkedő és félelmetes Kínától.⁶ Hasonlóképpen, Paul Kennedy *The Rise and Fall of the Great Powers (A nagyhatalmak felemelkedése és bukása)* című könyvét ma Kínában gyakran idézik, megnyugtatóan a kínai nacionalistákat a felemelkedésének elkerülhetetlenségéről és Amerika bukásáról.⁷

A Kína és az Egyesült Államok közötti 'stratégiai ellentmondásokat' azonban a nem kizárólag strukturális szempontból vizsgálja; a kínai elemzők nagy figyelmet fordítanak az érzelmi és ideológiai dimenziókra is. Néhány nagyon befolyásos ember a Bush-kormányzatban valóban őrrült vágyat táplál Kína megfékezésére - írja Niu Jun, Pekingi Egyetem munkatársa.⁸ Míg az amerikai elemzők a 'hegemoniát' objektív státusznak vagy pozíciónak tekintik, addig a kínai szóhasználatban az amerikai 'hegemonia' (*baquan*) egy szubjektív hozzáállás vagy vágy, amely a megfélemlítéshez hasonlít.⁹ Így nem meglepő, hogy a kínai elemzők nagy figyelmet fordítanak a neokonzervatívok amerikai külpolitikára gyakorolt hatására. A *World Affairs* című kínai folyóirat 2003. őszi számának címlapsztorija a 'neokonok' témájában egy hosszú interjút tartalmazott öt kínai szakértővel, akik három központi kérdésben egyetértettek.

⁴ Yan Xuetong, 'Trends in Strategic Relations among the Great Powers' *ibid.*, p. 4.

⁵ Zhou Yihuang, 'Will China's Rise Trigger Sino-US confrontation?' *Zhongguo jingjibao* [China Economic Times], 2003. december 26., <http://english.peopledaily.com>.

⁶ Samuel P. Huntington, 'A civilizációk összecsapása?' *Foreign Affairs*, 1993 nyár. Érveire adott kínai válaszok gyűjteményét lásd: *Wenming yu guoji zhengzhi: Zhongguo xuezheng ping Hundingdun de wenming chongtulun* [Civilizations and International Politics: Chinese Scholars Critique Clash of Civilizations Thesis], Wang Jisi, szerk. (Shanghai: Shanghai renmin chubanshe, 1995).

⁷ Paul M. Kennedy, *A nagyhatalmak felemelkedése és bukása: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000* (New York: Random House, 1987). A szerzők Xi Yongjun és Ma Zaizhun népszerű Amerika-ellenes eszmefuttatásukban, a *Surpassing the USA: The End of the American Myth (Az USA túlszárnyalása: Az amerikai mítosz vége)* című könyvükben Kennedy könyvét a 'legmélyebbnek' nyilvánították. "Lásd *Chaoyue Meiguo: Meiguo shenhua de zhongjie* (Harbin: Neimenggu daxue chubanshe, 1996), p. 7.

⁸ Niu Jun, 'Lengzhanhou Meiguo dui Taiwan zhengce de yanbian ji qi yuanyin' (Changes in U.S. Taiwan Policy after the Cold War and their Origins), *Great Power Strategic Relations*, 327. o.

⁹ Wang Jisi, 'The Logic of American Hegemony', *Meiguo yanjiu* [American Studies] (Peking) 2003, no. 3, pp. 7-8.

Először is, a neokonok az egyoldalúságot és a katonai hatalmat részesítik előnyben a multilateralizmussal és a diplomáciával szemben. A ~~szimboliz~~borítójának mintája - egy amerikai zászló, amely a csillagok helyett egy repülőgéphordozóból, a csíkok helyett pedig amerikai rakétákból áll - megerősíti ezt. Másodsor, a neokonzervativizmus az idealizmus és a támadó realizmus keveréke, amely a demokráciában látja a terrorizmus, Kína és más globális problémák csodaszerét. Qin Yaqing, a kínai Külügyi Iskola alelnöke szerint Bush hivatalba lépésekor kezdett először ellenségeket keresni, és a 'neokonok' szolgáltak számára útmutatóként.¹⁰ Az, hogy még egy olyan elismert mérsékelt ember, mint Qin is ilyen rosszindulatúan látja Bush szándékait, tükrözi az Egyesült Államok elsőbbségével kapcsolatos szélesebb körű kínai félelmeket. Harmadszor, mivel a neokonok Kínát egy látens, de elkerülhetetlen birodalomnak tekintik, szükségszerűen a megfélemezés politikáját támogatják.

A jelenlegi amerikai-kínai együttműködés ezért valószínűleg nem tart sokáig. De milyen természetű az amerikai hatalom? Men Honghua, a CCP School Nemzetközi Stratégiai Intézetének munkatársa azt állítja, hogy a kínaiaknak 'tisztában kell lenniük az amerikai hatalommal, és nem szabad elragadtatniuk magukat az amerikai hanyatlásról szőtt álmoktól'. Men szerint az egypólusú pillanat továbbra is fennmarad: 'A nyugati szél uralkodik a keleti szél felett.' Kína e nézet szerint nem valószínű, hogy egyhamar utoléri az Egyesült Államokat.¹¹

Men Honghua azonban a kivétel, amely igazolja a szabályt; a legtöbb kínai elemző meggyőződött arról, hogy az Egyesült Államok jelenlegi globális fölénye nem tarthat sokáig. Lei Sihai, akinek a vezetékeve azt jelenti: 'Mennydörgés', 2003-ban megjelent *The End of the Fifth Empire* című potboyában azt állítja, hogy ha a Szovjetunió volt a negyedik birodalom a náciizmus Harmadik Birodalma után, akkor az Egyesült Államok ma az 'ötödik birodalom'. Lei szerencséjére a jin-jang dialektika biztosítja, hogy minél inkább az Egyesült Államok az egypólusúságot szorgalmazza, annál inkább a többpólusúsággal fog a világ ellenkezni.¹² A kifinomultabb kínai tudományos beszámolók nagyrészt egyetértenek az amerikai birodalom küszöbön álló pusztulásával kapcsolatban. A Kínai Katonai Tudományos Akadémia munkatársa, Xin Benjian például azzal érvel, hogy a nemzetközi ellenállás, valamint a gazdasági és erkölcsi költségek kudarcra ítélik a ~~birodalom~~ "új római birodalomról" szóló álmát.¹³

Az iraki inváziót Kínában általában az amerikai birodalom felemelkedésének és bukásának fordulópontjaként értékelték. Zhou Guiyin, a Nanjingi Iskola Nanjingi Iskolájának

¹⁰ 'Ki vezeti Amerika külpolitikáját? A neokonzervativizmus erősségei és korlátai,' *Shijie Zhishi* [Világügyek] (Peking) 20. szám, 2003. október 16.

¹¹ Men Honghua, 'Debate over American Grand Strategy after the Cold War and its Meaning,' in Hu Angang and Men Honghua, szerk., *Jiedu Meiguo dazhanlue* [Decoding U.S. Grand Strategy] (Hangzhou: Zhejiang renmin chubanshe, 2003), p. 18.

¹² Lei Sihai, *Az ötödik birodalom vége (Diwu diguo de zhongjie)* (Peking: Shishi chubanshe, 2003).

¹³ Xin Benjian, 'The Reemergence of the American Neoconservatives and the Bush Administration's Neo-imperialist Grand Strategy,' *Shijie jingji yu zhengzhi* [World Economics and International Politics] No. 10 (2003), 32. o. (magyar nyelven).

Az International Relations az *International Survey* 2003. nyári számában úgy érvelt, hogy az Egyesült Államok stratégiai hibát követett el Irak megtámadásával, mivel nem sikerült összhangba hozni az eszközöket és a célokat: "A történelem ismételtén azt mutatja, hogy a katonai győzelmek nem garantálják a politikai célok megvalósulását". "Névéleménye szerint Irak diplomáciai vereséget jelentett az Egyesült Államok számára, ami a puha hatalom csökkenéséhez vezetett.¹⁴ Liu Xiaobiao közértelmiségi még tovább megy, és azt állítja, hogy "napja nem ragyog. 'A háború utáni elhúzózó megszállással az amerikai civilizáció igazi válsága kezdődött."¹⁵

A kínai elemzők összességében rendkívül aggódnak a kialakulóban lévő amerikai birodalom képességei és szándékai miatt. Sokan tagadással küzdenek meg szorongásukkal, meggyőzve magukat arról, hogy az amerikai hatalmi fölény nem tarthat sokáig, és hogy "napja akkor kel fel, amikor Amerikáé lenyugszik.

Kiegyensúlyozottság és bandázás között

Milyen politikát kellene folytatnia Kínának az Egyesült Államokkal szemben? Bár sok kínai meg van győződve arról, hogy az Egyesült Államok hatalmi fölénye nem tartható fenn tartósan, vonakodva elismerik a világrendszer jelenlegi egypólusú jellegét. Ez a nézet drámai változást jelent az 1990-es évek elejéhez képest, amikor sok kínai reménykedett a többpólusú nemzetközi rendszerben. Ennek érdekében Peking az amerikai hatalommal szembeni ellenállás stratégiáját alkalmazta, amely magában foglalta a *kiegyensúlyozó politika* elemeit, például a gyengék szövetségeit, amelyek a domináns hatalommal szemben próbálnak fellépni. Az 1990-es évek csúcstalálkozóin az orosz és más világvezetőkkel a kínaiak közös nyilatkozatokkal igyekeztek és gyakran meg is tették azokat, amelyekben a 'hegemonizmussal' (értsd: az amerikai hatalommal) és az egypólusúsággal szemben foglaltak állást. De a kínai- orosz és más születőben lévő szövetségek soha nem valósultak meg teljesen, és Putyin 9/11-et követő, az Egyesült Államokkal való szövetségre vonatkozó döntése véget vetett a kínai diplomácia e szakaszának.

Bár az ellenállás egyes elemei továbbra is fennmaradtak, a kínai stratégia ma nagyrészt eltolódott az egyensúlyozásról a *"bandwagoning"*, azaz a domináns hatalom támogatására törekvő politika irányába. Felismerve az USA hatalmi fölényét - a *People's Daily* még az iraki háború kezdetén is azt nyilatkozta, hogy az 'amerikai birodalom' a negyedik és utolsó szakaszába lépett, amikor a 'globális uralomra' törekszik.¹⁶-a kínaiak úgy döntöttek, hogy az Egyesült Államokkal szövetkeznek a globális terrorizmus ellen, és nem csatlakoztak Franciaországhoz, Németországhoz és Oroszországhoz a háború ellenzésében. A Bush-kormányzat azon döntése, hogy kizárja ezeket az országokat az iraki újjáépítési szerződésekből, azt mutatja, hogy a sikertelen egyensúlyozás költségei

¹⁴ Zhou Guiyin, 'The Iraq War and the Failure of American Grand Strategy', *International Survey* [Guoji guanacha] No. 5 (2003), pp. 16-23.

¹⁵ Liu Xiaobiao, '9.11 második évfordulóján: Az amerikai imperializmus felemelkedése és bukása', *Waitan huabao* [The Bund], 2003. szeptember 11., <http://news.sina.com.cn>.

¹⁶Az amerikai birodalom fokozza negyedik terjeszkedését', *People's Daily*, 2003. március 11.

erőfeszítések magasak lehetnek, ami megerősíti az azon döntését, hogy eltávolodik a nyílt kiegyensúlyozástól.

E stratégiai váltás ellenére Kína továbbra is korlátozott stratégiákat követ az USA hatalmának megfékezésére. Ezek közé tartozik az *alkudozás*, a *kötés* és a *pufferelés*. Lehet, hogy az Egyesült Államok ma páratlan hatalommal rendelkezik, de egy összetett és egymástól függő világban bizonyos célok eléréséhez továbbra is szüksége van más nemzetek támogatására. A világrendszer katonai téren egypólusú lehet, de gazdasági téren többpólusú, mivel az eu és Japán ellensúlyozza az USA gazdasági hatalmát. Az újonnan megjelenő transznacionális csoportok, például a terroristák pedig tovább ássák alá az USA egypólusúságát. Ahogy Joseph Nye megjegyezte, a mai hatalmának paradoxona az, hogy miközben katonai fölénye garantálja, hogy részvétele nélkül semmit sem lehet elérni a világban, a világ összetett kölcsönös függősége biztosítja, hogy az Egyesült Államok egyedül is nagyon keveset tud elérni.¹⁷ Ez a helyzet lehetővé teszi, hogy a kevésbé erősek *alkudozzanak* a hatalmasokkal. Az alkudozás gyakran a logrolling formáját ölti, mint amikor az Egyesült Államok beleegyezett, hogy a Kelet-turkesztáni Iszlám Mozgalmat felvegyék a Külügyminisztérium terrorista szervezetek listájára, cserébe támogatásáért a terrorizmus elleni háborúban. Ez a döntés hozzájárult ahhoz, hogy Peking legitímálja az ujgur kisebbséggel szembeni gyakran brutális bánásmódot, amelyet északnyugati Hszincsiang tartományában folytat. Kína egy olyan "oszd meg és uralkodj" stratégián keresztül is alkudozik az erősebb Egyesült Államokkal, amely kihasználja az átlátható amerikai érdekcsoport-politikát. Például 1998-ban, az érzékeny wto-tárgyalások során az USA-Kína Üzleti Tanács mind a tagságát, mind Kínát szolgálta, amikor nyomást gyakorolt a Clinton-kormányzatra, hogy fogadjon el egy olyan megállapodást, amelyet Peking akart. Az együttműködés megtagadásával való fenyegetés az alkudozási befolyás egy másik forrása Kína számára, amelyet Kína gyakran alkalmaz az ENSZ Biztonsági Tanácsában.

Kína arra is törekszik, hogy az amerikai hatalmat azáltal *kösse le*, hogy korlátozza annak gyakorlását. a nemzetközi intézményeken belül. Kína egyre erősebb szószólója lett az ENSZ-nek - nem csak azért, mert az ENSZ Biztonsági Tanácsában betöltött állandó tagsága gyakori tárgyalási előnyt biztosít számára az Egyesült Államokkal szemben, hanem azért is, mert egy aktív ENSZ megköti az amerikai hatalom egyoldalú gyakorlását. Az ENSZ-hez való kínai és amerikai hozzáállás tehát hosszú utat tett meg a koreai háború idejéhez képest, amikor az Egyesült Államok ENSZ-erőt vezetett a kínaiak ellen. Ma már nem az Egyesült Államok, hanem Kína tűnik az ENSZ nagyobb szószólójának.

Kína az új ázsiai régióalizmus lelkes támogatójává vált. Kezdetben óvatos volt az Aseannal és más regionális fórumokkal szemben, amelyeket a kínai hatalom ázsiai kiegyensúlyozására vagy lekötésére irányuló erőfeszítéseknek tekintett, de az utóbbi időben Kína erőteljesen szorgalmazta az aktív Asean+3 (a délkelet-ázsiai országok, valamint Kína, Japán és Dél-Korea) létrehozását, amely *puffer lehet* az amerikai befolyással szemben. Egy független ázsiai rend legalábbis növelné az önállóságát az amerikai befolyástól: például az élénkebb regionális kereskedelem csökkentené a függőségét az USA-tól és az USA-tól.

¹⁷ Joseph Nye, *Az amerikai hatalom paradoxona* (Oxford University Press, 2002).

az amerikai piacon. Optimális esetben egy Kína-központú Ázsia növelné a befolyását az Egyesült Államokkal folytatott kapcsolatokban. Xu Jian, a Kínai Nemzetközi Tanulmányok Intézetének (China Institute of International Studies, ciis), a külügyminisztérium egyik agytrösztjének munkatársa egyenesen így fogalmaz: 'A regionalizmus erősítése fontos módja az amerikai hegemonizmus visszaszorításának.'¹⁸

Ezek a kínai stratégiák az amerikai hatalom megfélemezésére ironikus módon jelentős mértékben átfedésben vannak azokkal a stratégiákkal, amelyeket az amerikai liberálisok támogatnak, hogy a felemelkedő Kínát békés, status quo hatalommá alakítsák. A liberálisok szerint Kína 'bevonása', a kereskedelem, a jogi reformok és a nemzetközi intézményekben való részvételének előmozdítása növeli annak valószínűségét, hogy Kína demokratizálódik és az Egyesült Államok partnerévé válik a század folyamán. A kínai elemzőknek igazuk van, amikor azt állítják, hogy sok amerikai liberális számára az 'elköteleződés' csupán eszköz a 'megfélekezés' céljának eléréséhez. De egyértelmű, hogy Kína ugyanezt a játékot játssza, és alkudozással, kötődéssel és pufferpolitikával igyekszik korlátozni az amerikai hatalom gyakorlását. Például, ahogyan az Egyesült Államok kétoldalú szövetségeit használja Ázsiában Kína korlátozására, úgy Kína az ENSZ Biztonsági Tanácsában elfoglalt helyét használja az Egyesült Államok korlátozására. Más szóval mind Washington, mind Peking gyakran úgy kezeli egymást, mint óriási Gullivereket, akiket apró Lilliputiaknak kell lekötöniük.

"Új gondolkodás" Japánról

A Japánról szóló 'új gondolkodás' körüli figyelemre méltó kínai vita feltárja mind az amerikai hegemoniától való kínai félelmet, mind az amerikai hatalomnak az új ázsiai regionalizmuson keresztül történő pufferezésére irányuló kínai stratégia korlátait. A vitát Ma Licheng provokatív cikke, az 'Új gondolkodás a Japánnal való kapcsolatokról' indította el a befolyásos *Strategy and Management* (Peking) 2002. évi utolsó számában.¹⁹ Ma, egy jól ismert liberális, megdöbbenését fejezte ki a kínai internetes kommunikációban megjelenő, a japánellenes érzelmek miatt, és azzal érvelt, hogy ez olyan visszahatást vált ki Japánban, amely árt Kína nemzeti érdekeinek. A megoldása egyszerű: 'Szükségünk van egy nagy és győztes nemzet nagylelkűségére, és nem kell túlzottan keménynek lennünk Japánnal szemben.' Azzal érvelve, hogy 'a bocsánatkérés kérdése [a második világháborúból] megoldódott', Ma arra ösztönzi mind a kínaiakat, mind a japánokat, hogy 'lépjenek túl a múltukon' és 'tekintsenek a kétoldalú kapcsolatokban'.²⁰ A kínai kiber-nacionalisták dühösek voltak. Az internetes chatszobákban Ma-t 'árulónak' átkozták, amiért

¹⁸ Xu Jian, 'Az iraki háború és a világesemények nagy trendje', *Guoji wenti yanjiu*, *Guoji wenti yanjiu*.

[Nemzetközi tanulmányok] (Peking) 4. szám (2003), 26. o.

¹⁹ Később, 2004 őszén a *Strategy and Management* bezárták egy Észak-Koreáról szóló ellentmondásos cikk megjelenését követően. De az olyan kínos epizódok, mint a 2003-as vita a Japánról szóló, itt tárgyalt új gondolkodásról valószínűleg hozzájárultak ahhoz, hogy a folyóirat kiesett a politikai elit kegyeiből.

²⁰ Ma Licheng, 'New Thinking on Relations with Japan', *Zhanlue yu guanli* [Strategy and

Management], 6. szám (2002), 47. o.

USA-Kína
kapcsolatok

hogyan elnéző Japánnal szemben; még halálos fenyegetéseket is kapott.²¹ Azóta korengedményes nyugdíjazást vett igénybe pekingi munkahelyéről, és Hongkongba költözött.

Shi Yinhong, a pekingi Népi Egyetem reálpolitikusa bátran védelmébe vette ㄨ, és egy későbbi *Strategy and Management* cikkben azzal érvelt, hogy a Japánhoz való *közeledés* valóban ㄨérdeke. Ma-val ellentétben azonban Shi a kínai-japán kapcsolatokat elsősorban a geopolitika - a tágabb nemzetközi erőviszonyok - szemszögéből vizsgálja. Kína számára rendkívül előnyös lesz" írta Shi - "ha a Japánnal való kapcsolatok javításával Kína javítani tudja biztonsági környezetét és diplomáciai pozícióját. "Az Egyesült Államok hatalmi fölényét történelmileg példatlannak tartja, és attól tart, hogy az Egyesült Államok kihasználja hegemon státuszát, hogy akadályozza ㄨfelemelkedését. Ezért Henry ㄨemlékeztető hűvös, szentelen reálpolitikát szorgalmaz. Ahogyan Kissinger azt javasolta, hogy az Egyesült Államok az 1970-es évek elején a szovjetekkel szembeni ellensúlyozás érdekében közeledjen Kínához, Shi azt javasolja, hogy Kína ma az Egyesült Államokkal szembeni ellensúlyozás érdekében közeledjen Japánhoz. Ez a 'diplomáciai forradalom' érvelése szerint - nagy hasznára válna Kínának.²² Shi szerint az amerikai hegemonia annyira veszélyes, hogy a kínaiaknak félre kell tenniük történelmi sérelmeiket, és ki kell békülniük Japánnal.

Mint Ma előtte, Shi is hamarosan súlyos és tartós támadás alá került. Shi egyik első és leghevesebb kritikusa a *People's Daily* című lap Lin Zhibo című írása volt, aki neveltségessé tette Shi fő érvét, miszerint a Japánhoz való közeledés az Egyesült Államokkal szembeni kiegyensúlyozó szövetséghez vezethet: "USA és Japán kapcsolata olyan, mint az úr és a szolga közötti kapcsolat" állította Lin. Nincs rá mód, hogy Japán javítsa a japán-kínai kapcsolatokat, hogy ellensúlyozza az Egyesült Államokat. "²³ Pang Zhongying, egy ismert politológus hasonlóan érvelt a *World Economics and International Politics* (Peking) című könyvében, hogy a geopolitika az új ㄨtévés. "Nem lehet éket verni Japán és Amerika közé" állította Pang. Az amerikai-japán szövetség csak megerősödött a Bush és Koizumi kormányok alatt - jegyezte meg, és erőltetettnek nevezte azt az elképzelést, hogy Japánnal szövetkezzenek Amerika ellen (*lianRi kangMei*).²⁴

²¹ Például Liufeng3000 azt írta: Ma Licheng, ne engedd, hogy lássalak, mert ha igen, megöllek a nyilvános NetEase BBS-en (<http://bbs.netease.com>, a link már nem aktív) 2003. szeptember 27-én. Tizenkét internetező kattintott a Egyvetértek"; egy sem kattintott a Nem értek egyet" gombra. A KKP közvetve figyelemmel kíséri a NetEase és más kínai elektronikus hirdetőtáblákat. Ezeket a netezőket nem lehet a Párt egyszerű bábainak tekinteni; de a Párt úgy tekinthetjük, hogy engedélyezi az ilyen nézetek kifejezését. ²² Shi Yinhong, 'Sino-Japanese *Rapprochement* and the Diplomatic Revolution,' *Zhanlue. yu guanli* [Stratégia és menedzsment], 2. szám (2003), 72-74. oldal.

²³ Lin Zhibo, 'Questioning the New Thinking on Japan Policy,' *KangRi zhanzheng yanjiu* [Journal of the War of Resistance Against Japan], 3. szám (2003), 216. o.

²⁴ Pang Zhongying, 'Fokozódó együttműködés vagy konfrontáció?' *Shijie jingji yu zhengzhi* [Világgazdaság és nemzetközi politika], 9. szám (2003), 16-17. oldal.

Mintha csak azt akarták volna hangsúlyozni, hogy hiábavaló a Japánnal való közeledésre való törekvés az Egyesült Államokkal szembeni ellensúlyozás céljából, 2003 nyarán/őszén egy sor Japán-ellenes népi akciónak volt tanúja Kína-szerke, amelyek a kínai-japán kapcsolatokat riasztó mélypontra juttatták. Júniusban internetes aktivisták megszervezték az első szárazföldi kínai hajútatót a Kínától keletre és Japántól délre fekvő, vitatott Diaoyu/Senkaku-szigetekre. Júliusban népi nacionalisták internetes petíciót szerveztek, hogy megtagadják Japántól a Peking-Sanghaj nagysebességű vasúti összeköttetésre vonatkozó szerződést. Augusztusban a kínai-japán kapcsolatok 1978-as normalizálásának huszonötödik évfordulójának megünneplése helyett a kínai és japán diplomaták a hónap nagy részét azzal töltötték, hogy a kínai északkeleti Csi-csihárban történt mustárgáz-incidens után, amelyben egy kínai meghalt és több tucatnyian megsérültek, a kárelhárítással foglalkoztak. Ezután több mint egymillió kínai 'netpolgár' adta nevét egy második petícióhoz, amelyben követelték, hogy Japán oldja meg a háborúból visszamaradt vegyi fegyverek kérdését. Szeptemberben a délkeleti Zhu Hai városban több száz japán üzletember és kínai prostituált részvételével zajló szexorgia leleplezése újabb Japán-ellenes szidalmakat váltott ki az interneten. Októberben pedig három japán diák és az egyik japán tanáruk által a hsian-i Északnyugati Egyetemen előadott pikáns jelenet 7000 fős tüntetéshez vezetett az egyetemen, amelynek során egy japán zászlót is elégettek. Kelet, északkelet, délkelet és északnyugat: úgy tűnt, hogy mindenütt Japán-ellenes tüntetések vannak.

A kínai-japán ellentétek így valódi gátat jelentenek egy olyan ázsiai regionalizmus kialakulásának, amely pufferként szolgálhatna az USA hatalmának. Zhang Yunling, a Cass Institute for Asia-Pacific Studies igazgatója nyíltan elismeri, hogy a gazdasági struktúra, a politikai bizalmatlanság és az északkelet-ázsiai biztonsági aggályok nagy eltérései akadályozzák az ázsiai regionalizmus kialakulását. Kína és Japán távol áll a közeli partnerektől ismeri el Zhang, ami megakadályozza, hogy a regionális együttműködés gyors ütemben haladjon.²⁵

Kína és a hegemon

Hogyan fogja az Egyesült Államok gyakorolni példátlan hatalmát? Az, hogy a liberális hegemoniát választja-e, amely a multilateralizmust és a meggyőző hatalmi formákat hangsúlyozza, vagy a birodalmi hegemoniát, amely az egyoldalúságot és a kényszerítő hatalmi formákat részesíti előnyben, nagy hatással lesz Kínára és a többi nagyhatalomra, amikor azok az Egyesült Államokkal szembeni politikájukat alakítják ki.

De az amerikai szavak és tettek önmagukban nem fogják közvetlenül meghatározni a külföldi reakciókat. Az amerikai hatalom természetéről és céljáról alkotott elképzelések legalább olyan fontosak lesznek a külföldi stratégiák kialakításában, mint maguk az amerikai politikák. Ahogy George W. Bush első elnökválasztási kampánya során kijelentette: "Nemzetünk

²⁵ Zhang Yunling, *Kelet-ázsiai együttműködés*: (Peking: World Affairs Press, 2003), 10. o.

jelenleg egyedül áll a világon a hatalom szempontjából. Ezért kell alázatosnak lennünk. Ha arrogáns nemzet vagyunk, akkor úgy fognak ránk tekinteni, de ha...

mi egy alázatos nemzet vagyunk, tisztelni fognak minket.²⁶

Öt évvel később a kínai elemzők szkeptikusak. Figyelemmel kísérték a Bush-kormányzat külpolitikai retorikáját és viselkedését 9/11 óta, és nem látják feltétlenül jóindulatúnak az amerikai hegemoniát. A kínai elemzők aggódnak amiatt, hogy a Bush-kormányzatban sokan a világot a jó és a rossz viszonyában látják - és Kínát az utóbbi táborba sorolják. Az elemzők szerint a neokonok a nemzetközi törvények és intézmények határozott semmibe vételét mutatják. Az American Enterprise Institute munkatársai, David Frum és Richard Perle például 2004-ben azt állították, hogy 'az Egyesült Nemzetek Szervezete inkább visszafog minket, mint segít a terrorizmus elleni háborúban'.²⁷ Kínában sem volt biztató, hogy Bush elnök Condoleeza Rice-t választotta Colin Powell külügyminiszteri posztjára. Egy 2000-es *Foreign Affairs* cikkben Rice kijelentette, hogy 'Kína nem egy 'status quo'hatalom, hanem olyan, amely szeretné mérőegyensúlyát a maga javára megváltoztatni. . . . A biztonsági probléma nyilvánvaló. Kína mindent meg fog tenni, hogy megerősítse pozícióját, akár nukleáris titkok ellopásával, akár azzal, hogy megpróbálja megfélemlíteni Tajvant'.²⁸ A 2005. januári megerősítő meghallgatásán pedig erkölcsi szempontból fogalmazta meg az USA és Kína kapcsolatát, amely 'jelentős értékkülönbségeket tartalmaz'.²⁹

Bush saját szavai is aggodalmat keltettek. Bush 9/11 utáni ultimátumát a világnak, miszerint 'vagy velünk vagytok, vagy ellenünk' a terrorizmus elleni háborúban, sok kínai elemző nagy aggodalommal fogadta, akik szerint 'érdekei függetlenséget igényelnek. Kínai szemmel nézve Bush 'gonosz tengely' megfogalmazása hasonlóképpen a Bush-kormányzat azon hajlamát mutatta, hogy a nemzetközi ügyeket manicheus versengésnek tekintse. Tekintettel arra, hogy Kína nem keresztény nemzet, sok kínai attól tart, hogy a Bush-kormányzat soha az istentelen Kínát alapvetően a jók oldalán állónak fogja tekinteni. Bush 2000-ben tett alázatos vallomásával ellentétben a kínai elemzők túlnyomórészt arrogánsnak, nem pedig alázatosnak látják a Bush-kormányzat külpolitikáját. Valójában a legnagyobb félelmük az, hogy amint az iraki helyzet stabilizálódik (vagy az ottani problémákért való felelősséget az új kormányra háríthatják), a Bush-adminisztráció Kína felé fordítja figyelmét, és talán a gonosz tengelyét is kiterjeszti rá.

A tajvani kérdésben például Bush Chen Shui-bian megrovását, bár üdvözölték, a kínai megfigyelők széles körben taktikai lépésnek tekintették, amely abból fakadt, hogy stabilizálni kell Kelet-Ázsiát, amíg az Egyesült Államok a Közel-Keleten tevékenykedik. Kínai elemzők szerint Bush valódi érzései a kérdéssel kapcsolatban a következők voltak.

²⁶'The Second Presidential Debate', 2000. október 11., www.pbs.org.

²⁷ David Frum és Richard Perle, 'The Big Test for the Contenders', *New York Times*, 2004. január 21.

²⁸ Condoleeza Rice, 'Promoting the National Interest', *Foreign Affairs*, január/február. 2000.

²⁹ Condoleeza Rice megerősítő meghallgatása, *New York Times*, 2005. január 18.

2001-es nyilatkozatában kinyilatkoztatta, hogy 'bármit megtesz' Tajvan védelmében. Hasonlóképpen, amikor Bush 2002 áprilisában a Kínai Köztársaságot 'Tajvani Köztársaságnak' nevezte, a kínaiak ezt nem óvatlan hibaként, hanem freudi elszólásként értelmezték, amely független és demokratikus Tajvan iránti vágyáról árulkodott. Nemrégiben, 2005-ös második beiktatási beszédében Bush kijelentette: 'A szabadság fennmaradása a mi országunkban egyre inkább a szabadság sikerétől függ más országokban. Világunk békéjének legjobb reménye a szabadság kiterjesztése az egész világon.' Kínai elemzők attól tartanak, hogy Kína a Bush világpolitikáról alkotott 'szabadság kontra zsarnokság' víziójának ki nem mondott tárgya.

Az amerikaiaknak meg kell érteniük ezeket a kínai félelmeket, és meg kell találniuk a módját, hogy megnyugtassák őket. Miközben az amerikaiak természetesen jóindulatúnak tekintik országuk hegemoniáját, fel kell ismerniük, hogy példátlan katonai ereje természeténél fogva fenyegetést jelent a világ többi részére. Még az olyan hagyományos szövetségesek is, mint Franciaország és Németország is riadtan figyelik a közelmúltban egyoldalúan gyakorolt

Az USA katonai ereje Kínának sokkal több oka van az aggodalomra. Míg sok amerikai a franciákat és a németeket bosszúságnak tekinti, Kínára egészen másként, látens fenyegetésként tekintenek. Bár Kína távolról sem közelíti meg az Egyesült Államokkal való hatalmi paritást, sok amerikai úgy látja, hogy Kína Amerika életképes kihívója, és úgy gondolja, hogy Kínára hárul a teher, hogy bebizonyítsa, hogy elégedett, statáriális hatalom. Az amerikai megfigyelők Kína felemelkedéséről és a kínai fenyegetésről való beszélgetése vonzó lehet a kínai büszkeség számára, de ez mély aggodalmakat is kivált Kínában azzal kapcsolatban, hogy az Egyesült Államok követi-e azt a történelmi mintát, hogy domináns, de hanyatló hatalmak előretolt háborúkat indítanak a felemelkedő kihívók ellen. Bár amerikai szemszögből úgy tűnhet, hogy ezek a legjobb idők az USA és Kína kapcsolataiban, ezért aligha kétséges, hogy a kínaiak ma már egyre inkább

övakodnak a hegemóntól.

